Smart

Sergio BOLOGNA

De freelance-beweging: oorsprong, eigenschappen en ontwikkeling

Istituto Universitario Europeo
Badia Fiesolana
8 april 2015
Vertaling van het Italiaans naar het Frans door Sarah de Heusch, Chiara Faini, Julek Jurowicz en Sergio Giorgi. Revisie door Carmelo Virone.
Vertaling uit het Frans en adaptatie door Sara Musch

Uitg. Smart. 2021

Sergio Bologna (Trieste, 1937) is een expert wat de geschiedenis van de arbeidersbeweging betreft en gaf les aan verschillende universiteiten in Italië en Duitsland. Hij is een van de belangrijkste theoretici van de freelance-beweging.

In dit essay gaat hij dieper in op de 'zelfstandigen van de tweede generatie', kinderen van de digitale revolutie en freelancers die vooral werken als intellectuele dienstverleners.

Doordat ze zwaar getroffen werden door de crisis van 2008, die leidde tot een instorting van hun inkomsten, moesten die freelancers de arbeidsmarkt trotseren met een minimale vorm van sociale bescherming. Uit die moeilijkheden zijn nieuwe sociale bewegingen ontstaan, zoals het ACV United Freelancers in ons land, en de Freelance Union in de Verenigde Staten of ACTA in Italië, die verder nog aan bod komen. En zij zorgden er dan weer voor dat freelancers zich konden groeperen om samen op te komen voor hun rechten en hun plaats op de arbeidsmarkt.

Meer informatie over Sergio Bologna in deze onlinepublicatie van Smart uit 2018 (enkel in het Frans):

Carmelo Virone, *Sergio Bologna: un engagement à la pointe du travail*

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

Inhoud

Freelancers aller landen ... 4

De freelance-beweging: oorsprong, eigenschappen en ontwikkeling ... 6

Freelance werk ... 7

Opkomst en teloorgang van het model van de welvaartsstaat ... 8

De freelancer: werker of onderneming? ... 8

De transformatie van freelance werk van de 19e eeuw tot vandaag ... 10

Het freelance werk van de tweede generatie ... 12

De grootste verschillen tussen de werkomstandigheden van loontrekkenden en van zelfstandigen ... 13

Ruimte ... 13

Tijd ... 14

Vorm van bezoldiging ... 15

Klantenrelaties ... 16

Competenties onderhouden ... 17

Onderhandeling ... 17

Organisatievormen en ervaringen van zelfstandigen in Europa en de Verenigde Staten (1995-2015) ... 19

De Freelance Union in de Verenigde Staten ... 20

De Italiaanse ervaring ... 23

Conclusie ... 27

Bronnen ... 28

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

FREELANCERS ALLER LANDEN ...

In Italië zeggen ze 'autonoom' werker, in België 'zelfstandige', maar ze bedoelen hetzelfde. Het is in elk geval iemand die "*voor eigen rekening werkt, geen loon verdient omdat hij/zij niet afhangt van een privébedrijf of overheidsdienst, en alleen werkt, zonder personeel of loontrekkende medewerkers*".[1]

Die categorie van werkers[2] wordt sinds de tweede helft van de 20e eeuw alleen maar groter, en er ontstaan ook nieuwe beroepen. In het begin waren de zelfstandigen – die dus niet afhingen van een baas die hen werk gaf – vooral ambachtslieden, kleinschalige landbouwers, vrije beroepers en handelaars. Ze maakten deel uit van de kleine burgerij en de middenklasse en gaven de indruk stabiele professionele groepen te zijn die konden rekenen op een breed maatschappelijk draagvlak. Zij die Sergio Bologna 'zelfstandigen van de tweede generatie' noemt, zijn kinderen van de digitale revolutie die vooral intellectuele activiteiten in de dienstensector uitvoeren. Om hun beroep te kunnen uitoefenen, gebruiken ze voornamelijk hun hoofd. Ze vormen een complexe categorie van werkers die moet worden afgebakend, niet volgens beroep of sector, maar volgens het statuut van zelfstandige en de gelijkaardige voorwaarden waarin ze hun beroep uitoefenen, wat dan weer ver verwijderd is van de leefwereld van loontrekkenden.

Bovendien worden velen door hun nationale wetgeving verplicht om te kiezen voor het zelfstandigenstatuut, ook al houdt dat op zich niet altijd verband met een freelance-activiteit. Freelancers zijn wie ze zijn dankzij hun autonomie, die perfect kan worden uitgeoefend in het kader van tijdelijke arbeidsovereenkomsten, zoals ook de leden van Smart elke dag bewijzen.

Veel kenniswerkers werden zwaar getroffen door de crisis van 2008. Hun inkomsten verdwenen als sneeuw voor de zon en ze moesten zich met weinig of geen sociale bescherming op de arbeidsmarkt wagen, met een pensioen op de armoedegrens in het vooruitzicht, of zelfs

Sergio Bologna tijdens de algemene vergadering van Smart in juni 2016. Foto C.V

1 Zie pagina 7

2 We gebruiken de term 'werker' om de werkende mens in het algemeen aan te duiden (als vertaling van 'travailleur') en een onderscheid te maken met de term 'werknemer' die dan weer gebruikt wordt als vertaling van 'employé'.

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

helemaal geen pensioen. Door die moeilijkheden ontstond een nieuw type sociale bewegingen, waar freelancers met diverse achtergronden zich voor het eerst verzamelden om samen voor hun rechten op de bres te staan en hun plaats in de beroepswereld op te eisen.

Als historicus van de arbeidersklasse en actief militant sinds het einde van de jaren 60 in extreemlinkse bewegingen in Italië, volgde Sergio Bologna van dichtbij de opkomst van die 'nieuwe werkmacht', waarover hij in 1997 een belangrijk essay schreef[3], gevolgd door tal van artikels.

Dit essay staat stil bij de belangrijke fases die ertoe leidden dat de digitale proletariërs[4] zich bewust werden van hun specifieke kenmerken en besloten om belangengroepen te vormen.

Hoewel dit document vanuit een Italiaans oogpunt geschreven is, heeft het toch een internationale dimensie. De auteur verwijst immers ook naar een Amerikaans initiatief, als 'model voor alle toekomstige ervaringen': de zelfstandigenvakbond Freelance Union, waarvan hij de bestaansredenen en belangrijkste realisaties beschrijft.

Zal de freelance-beweging, zoals Bologna stelt, ooit "een vertrouwd model worden in de Europese sociale dialoog"? In elk geval zullen de vragen die hij stelt en zijn duidelijke eisen voor een eerlijke en breed toegankelijke sociale zekerheid iedereen aanspreken die zich zorgen maakt over de evolutie van de beroepswereld.

Om een antwoord te bieden op de normvervaging die hen bedreigt en ongeacht of ze werken onder een zelfstandigenstatuut, hebben de freelancers van vandaag er dus alle belang bij om het oude arbeidersdevies over te nemen: "Verenigt u!"

Carmelo Virone

3 Sergio Bologna, Andrea Fumagalli (dir.), Il lavoro autonomo di seconda generazione : scenari del postfordismo in Italia, [Zelfstandigen van de tweede generatie. Scenario's van het postfordisme in Italië], Milaan, Uitg. Feltrinelli, 1997.

4 Hans Schnitzler, Het digitale proletariaat, Amsterdam, Uitg. De Bezige Bij, 2015

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

DE FREELANCE-BEWEGING: OORSPRONG, EIGENSCHAPPEN EN ONTWIKKELING

In de westerse samenleving heeft de term 'werk' al sinds mensenheugenis betrekking op een activiteit die voor rekening van derden wordt uitgevoerd door personen die dankzij die activiteit in hun levensonderhoud kunnen voorzien. Het is dat idee van werk dat de bovenhand heeft genomen, meer in het bijzonder sinds de komst van het kapitalisme.

Werk veronderstelt subordinatie. Werknemers zijn ondergeschikt aan een organisatie of onderneming, waar ze taken uitvoeren die hen worden opgelegd door degenen die de organisatie leiden: het management en aanverwante leidinggevenden. De toegewezen taken kunnen van manuele of intellectuele aard zijn. In ruil voor de activiteit die ze in het kader van hun taken uitvoeren, ontvangen werknemers een bezoldiging, een loon. Het overheersende idee van werk in het kapitalistische systeem is dus dat van loontrekkend werk.

De opvatting van het recht dat zich na de burgerlijke revoluties van eind 18e eeuw en na de Franse Revolutie in het bijzonder ontwikkelde, moest in eerste instantie de rechten van de burgers binnen de staat vastleggen volgens het gelijkheidsbeginsel. Het onderwerp van het recht waren de burgers, de individuen, ongeacht het werk dat ze uitvoerden en hun sociale positie. De staat stond borg voor dat recht. Nationale grondwetten bepaalden de rechten en plichten van de burgers ten opzichte van de staat en vice versa. Eind 19e eeuw waren de gevolgen van de uitbreiding van de kapitalistische productiemethode tastbaar voor de sociale situatie in geïndustrialiseerde landen. Almaar meer burgers gingen aan het werk als loontrekkende binnen een privéonderneming of overheidsdienst, en vooral de fabrieksarbeiders waren met veel. Naast het juridisch subject 'burger' ontstond dus ook het juridisch subject 'werkende burger'. Maar wat betekent dat?

Dat betekent dat er een systeem bedacht moest worden met specifieke rechten voor de werkende burger, en dat er naast het burgerrecht ook een 'arbeidsrecht' moest worden uitgewerkt. Maar dat is niet alles. Naarmate het kapitalistische systeem meer ingang vond, moest de staat haar burgers niet alleen verzekeren van hun vrijheid en gelijkheid voor de wet, maar hen ook materiële zekerheid bieden. Dat spreekt voor zich in het geval van werkende burgers die omwille van ziekte of een arbeidsongeval niet meer kunnen werken en recht hebben op bestaansmiddelen. Zo werden, vooral in het Duitsland van von Bismarck, de eerste stappen gezet naar de zogenoemde *Sozialstaat* of welvaartsstaat. We zouden kunnen zeggen dat de opkomst van de bourgeoisie leidde tot de liberal rights (liberaal recht), terwijl de ontwikkeling van de arbeidersbeweging van de loontrekkende werknemers aanleiding gaf tot de social rights (sociaal recht). Daar waar georganiseerde werknemersbewegingen ontstonden, met sterke vakbonden en een sterke Arbeiderspartij, ontwikkelde de welvaartsstaat zich het best.

Na de Eerste Wereldoorlog bleven de grootste Europese landen hun systemen van sociale bescherming en bijstand voor de burgers uitbreiden, door er naast de individuele werknemers ook hun gezin bij te betrekken. Toch werden de sociale beleidsmaatregelen pas echt uitgebreid na de Tweede Wereldoorlog, voornamelijk

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

volgens twee modellen: een 'universeel' model (volgens Beveridge) eigen aan het Britse systeem en de Scandinavische landen, en een 'Bismarckiaans' model eigen aan Duitsland, Frankrijk, en andere landen in continentaal Europa. Bij een 'universeel' systeem biedt de staat een gelijke beschermingsbasis voor alle burgers, ongeacht of ze werken. Een 'Bismarckiaans' model betekent dat de staat een bepaald niveau van bescherming biedt in verhouding tot de mogelijkheid van de burgers om bij te dragen tot de financiering van de sociale uitgaven. Personen met een stabiel inkomen, zoals loontrekkenden, zijn hier uiteraard in het voordeel. Het Italiaanse systeem wordt beschouwd als de gulden middenweg tussen de beide modellen.

Doordat het arbeidsrecht en de systemen van sociale zekerheid op het archetype van de loontrekkende, ondergeschikte werknemer gebaseerd zijn, ontstond er echter een hiaat in het juridische systeem van de kapitalistische landen. De wetgever was immers vergeten dat er naast loontrekkend werk in een privéonderneming of overheidsinstantie, ook een vorm van autonoom, zelfstandig werk bestaat.

FREELANCE WERK

Wat is de definitie van een freelancer (of zelfstandige)?

Dat zijn personen die voor eigen rekening werken, geen loon ontvangen omdat ze niet afhangen van een privéonderneming of overheidsinstantie, en alleen werken, zonder loontrekkende medewerkers (ook wel eenmanszaken genoemd).

In de kapitalistische landen maakten de meeste zelfstandigen bijvoorbeeld lang deel uit van twee categorieën: kleinschalige landbouwers en kleinhandelaars die een winkel hadden. Daarnaast bestonden er twee andere categorieën van zelfstandigen: ambachtslui en vrije beroepers. De ambachtslui werden beschouwd als een overblijfsel uit de prekapitalistische periode, voorbestemd om geleidelijk aan uit te doven omdat hun vak wellicht door de industrie zou worden opgeslorpt. De categorie van de vrije beroepen (artsen, advocaten, notarissen, journalisten) werd beschouwd als een categorie van openbaar nut, die haar functie uitoefende in subsidiariteit ten opzichte van de staat (advocaten die burgers beschermen tegen de wet, notarissen die openbare akten registreren, journalisten die de vrijheid van meningsuiting en informatie garanderen).

Landbouwers, handelaars, ambachtslui en vrije beroepers behoorden niet tot de categorie van loontrekkenden noch, vanuit een sociologisch standpunt, tot de categorie van proletariërs wier belangen door een vakbond verdedigd worden. De drie eerste groepen werden ingedeeld bij de lagere middenklasse, de vrije beroepen werden eerder als hogere middenklasse beschouwd.

Freelancers werden nooit als een homogene groep beschouwd, en terecht. Loontrekkend werk werd enerzijds als onderdeel van een aparte sociale klasse – de arbeidersklasse – en anderzijds als onderdeel van de lagere en de hogere middenklasse beschouwd. Dat onderscheid heeft echter nooit een invloed gehad op de sterke eenheid die ontstaat door het feit dat iedereen (arbeiders, bedienden, technici, ambtenaren en kaderleden) een loon verdient en recht heeft op sociale bescherming en bijstand van de staat. Beetje bij beetje verwierven ook landbouwers, handelaars en ambachtslui het recht op sociale zekerheid, gezien het grote sociale (en

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

electorale) gewicht dat ze in bepaalde landen behouden hadden (in Italië bijvoorbeeld werd de verplichte pensioensverzekering in 1919 ingevoerd voor zelfstandigen, in 1957 voor landbouwers en in 1959 voor ambachtslui).

Zelfstandigen die een intellectueel of vrij beroep uitoefenden, kregen echter het voorrecht om voor zichzelf een particulier zekerheidsstelsel te creëren, op basis van hun eigen vereisten. Wanneer vanaf de jaren 70 bovendien tal van beroepen de kop opstaken waar geen reglementering voor was of die vaak niet als beroep werden erkend, werden ze zowel uitgesloten van het systeem van de beroepsordes eigen aan vrije beroepen als van de systemen die voor handelaars, landbouwers en ambachtslui bestonden. Het waren immers vooral intellectuele, technische of creatieve activiteiten die strikt gezien weinig te maken hadden met handel, landbouw of ambachtelijk werk en zich in veel gevallen kenmerkten door het gebruik van digitale technieken. Verder komen nog de factoren aan bod die hun groei hebben bepaald. Nu onthouden we vooral dat de mislukte integratie van het freelance werk van de 'tweede generatie' in het socialezekerheidsstelsel geleid heeft tot de vorming van bewegingen. We bespreken het verder in dit essay, maar eerst komen we nog even terug op de geschiedenis van de welvaartsstaat.

OPKOMST EN TELOORGANG VAN HET MODEL VAN DE WELVAARTSSTAAT

Net na de Tweede Wereldoorlog speelde Groot-Brittannië van alle kapitalistische landen een voortrekkersrol met zijn *National Insurance Act* van 1946 en zijn *National Health Service*. Duitsland, dat verslagen en verdeeld was door de oorlog, had dan weer enkele jaren nodig om opnieuw het hoge niveau van bescherming te bereiken waarmee het land zich altijd had kunnen onderscheiden.

We kunnen dus stellen dat de socialezekerheidssystemen bijna een eeuw lang vooruitgang bleven boeken, ook in Italië, terwijl de kapitalistische cultuur het idee aanvaardde van een economie die het welzijn van iedereen zou garanderen. De breuk kwam er in Groot-Brittannië, in de jaren 80, met de regering Thatcher. Toen begon de regressieve beweging die leidde tot een aanzienlijke beperking van de sociale uitgaven, de opkomst binnen de Europese Unie van een neoliberaal gedachtegoed met de vrijemarkteconomie als absoluut principe en de ontwikkeling van de openbare diensten als handelsdiensten, onderworpen aan de concurrentieregels. Bovendien, en dat is een belangrijk punt, werd het in Groot-Brittannië mogelijk om uit het schema van verplichte overheidsverzekeringen te stappen (beter bekend als *contracting out of opting out from the State Earnings Related Pension Scheme*) en te kiezen voor privéformules, die zowel door de conservatieve regering als door Labour sterk gesteund werden.

Het is dan ook evident dat alle vakbonden en politieke partijen die de ontmanteling van de welvaartsstaat wilden tegenhouden, zich vooral inzetten om de bescherming voor loontrekkende werknemers te vrijwaren. De zelfstandigen daarentegen, vooral van de 'tweede generatie', werden almaar meer verwezen naar de marge en uitgesloten van het actieve werkgelegenheidsbeleid en dus van de programma's voor werkgelegenheidssteun.

DE FREELANCER: WERKER OF ONDERNEMING?

Het bleek echter niet genoeg dat de nieuwe freelancers van het arbeidsrecht en de welvaartsstaat werden verstoken. Zelfstandig werk werd ook gedefinieerd als

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

een juridische vorm die niet zozeer als arbeid beschouwd werd, maar eerder in het hokje van de ondernemingen thuishoorde. Freelancers werden dus niet als werkers gedefinieerd, maar als micro-ondernemingen. Zelfs het Hof van Justitie van de Europese Unie bevestigde nog maar eens in een uitspraak van 4 december 2014 dat freelancers eigenlijk ondernemingen zijn als ze "niet economisch afhankelijk zijn". Maar waarom wordt er een onderscheid gemaakt tussen wie economisch afhankelijk is en wie niet? Dat is niet duidelijk. Het was niet zozeer door de juridische wereld, maar eerder op basis van de individualistische ideologie die in de jaren 80 steevast door de media en managementscholen werd ingeprent, dat het archetype van de zelfstandige ontstond. Het cliché van de freelancer als solitaire held die zich enkel op basis van zijn eigen individuele karaktereigenschappen, met de nodige agressiviteit en flexibiliteit, met het oog op succes en deels ook op basis van zijn intellectuele middelen en professionele talenten, een weg baant in de jungle van de wereldmarkt, gewapend met zijn pc en iPhone, als Tarzan die door de jungle zoeft, hangend aan een liaan met een mes in zijn riem.

Dat neoliberale beeld van de postfordistische werker leek meer op dat van een ondernemer als van iemand die voor rekening van derden werkt.

Het was dus makkelijk om freelancers ervan te overtuigen dat ze geen werkers waren, maar wel degelijk ondernemingen: microscopisch klein weliswaar, maar toch … ondernemingen.

De bewustmaking die in veel gevallen heeft geleid tot de vorming van organisaties voor de bescherming van en het toezicht op de belangen van freelancers werd ingeluid door een actie die dat cliché wilde ontmantelen. Het was makkelijk aan te tonen dat de betekenis van de term 'onderneming' volgens de klassieke economische theorie een 'complexe organisatie is waar verschillende personen diverse functies bekleden (kapitaalbezitters, managers, ondergeschikte medewerkers)'. Een enkele persoon kan niet al die rollen volbrengen. De term 'eenmanszaak' houdt dus niet echt steek. Zelfstandig werken is simpelweg een andere manier om de kost te verdienen door voor derden te werken. En zo werd de freelancer toch weer als een werker beschouwd.

De neoliberale ideologie woog echter zo zwaar door, zeker in de Angelsaksische wereld, dat freelancers er zich niet volledig van konden losmaken. Het woord 'business' vormt een alternatief voor het woord 'onderneming' om een activiteit aan te duiden die sommigen niet willen benoemen als 'werk'. Het woord 'business' veronderstelt dat de ondernemingsgeest het belangrijkste kenmerk en dus de essentie is van freelance werk, meer nog dan de relaties met een opdrachtgever.

Met het oog op de acties van de verenigingen die nog aan bod komen, merken we op dat personen met een hoger inkomen te boek staan als ondernemers, terwijl de personen die (in de meerderheid zijn en) minder (en zelfs vrij weinig) verdienen, zich liever harde werkers laten noemen. Vandaar dat ze het zo onrechtvaardig vinden verstoken te worden van een groot deel van de sociale voordelen die de welvaartsstaat (of wat er nog van overblijft) voor loontrekkende werkers voorbehoudt.

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

DE TRANSFORMATIE VAN FREELANCE WERK VAN DE 19E EEUW TOT VANDAAG

Een freelancer is geen onderneming, daar zijn we het over eens. Nu rest ons nog te bepalen over welk type werker we zullen praten in onze uiteenzetting over de hedendaagse freelance-beweging.

Zowel freelancers als loontrekkenden voeren hun werk uit in twee grote categorieën: handenarbeid en intellectueel werk. Zoals gezegd zijn beide categorieën in de 20e eeuw veranderd. Bij de intellectuele beroepen steeg vooral de opkomst van specifieke beroepen in de grote bedrijven, zoals boekhouding, marketing, reclame, public relations, personeelsbeheer enz. Doorgaans werden die functies door werknemers bekleed, maar een deel werd ook uitgeoefend door zelfstandigen. Het ging dan om goed betaalde activiteiten die vaak binnen de bedrijven zelf werden georganiseerd. In de sector van de bedrijfsconsultancy en budgettering & management zagen we zelfs grote multinationals ontstaan, zoals McKinsey, Ernst&Young, Deloitte en dergelijke. Literaire competenties werden dan weer gebruikt in de meer specifieke reclamesector bijvoorbeeld, waar schrijvers en dichters aan de slag konden. Psychologen gingen aan de slag in personeelsbeheer of zelfs industriële betrekkingen, en mensen met artistieke competenties werden ingezet in grafisch reclameontwerp. Er ontstond dus als het ware een nieuwe markt. Bijgevolg werden ook de competenties anders bekeken in vergelijking met de traditionele vrije beroepen. De markt werd gedomineerd door de vraag van de grote bedrijven, terwijl de vraag naar de klassieke vrije beroepen (advocaten, dokters) voornamelijk van particulieren kwam. De competenties waren niet strikt gebonden aan een schoolloopbaan, er was veel meer ruimte voor flexibiliteit.

Een ander fenomeen dat de markt van de intellectuele beroepen in de eerste decennia van de 20e eeuw sterk veranderde, was de explosieve vraag van grote bedrijven naar technische beroepen, in het bijzonder ingenieurs, die vaak beslissingen moesten nemen over de rationalisering van bedrijfsprocessen op de werkvloer volgens een wetenschappelijke bedrijfsvoering (of het taylorisme). Ten slotte is het belangrijk te onderstrepen dat die nieuwe beroepen, in het bijzonder de technische beroepen, geen origineel verenigings- of representatief model hebben ontwikkeld. In de plaats daarvan namen ze het model aan van de vrije beroepen, die op hun beurt ook beroepsordes vormen (denk maar aan ingenieurs en andere technische beroepen, zoals geologen, die van doorslaggevend belang zijn in de olie-industrie).

Ondanks de grote revolutie op de markt in de vroege 20e eeuw waren de vrije beroepen op het vlak van vertegenwoordiging nog vrij traditioneel. In hun ordes waren immers niet alleen zelfstandigen welkom, maar ook werknemers.

Nog iets dat bijdroeg tot de diepgaande verandering van de markt van intellectuele en technische beroepen, was het ontstaan van radio en film, die nieuwe beroepen op het vlak van communicatie en ontspanning met zich meebrachten. Zo ontstonden er ook nieuwe verenigingsmodellen en belangengroepen, die voor een deel inspiratie vonden in de arbeidersvakbonden of het systeem van de gilden (denk maar aan de scenaristen

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie - PVCB Smart.

in Hollywood en hun *Writers Guild of America*).

De fascistische regimes brachten bepaalde intellectuele en artistieke beroepen dan weer samen in vakverenigingen om meer controle te hebben over activiteiten die door massacommunicatie beïnvloed konden worden. Tezelfdertijd, en de regering Mussolini heeft daar een grote invloed gehad, droegen ze bij tot de snelle erkenning van die beroepen en de legitimiteit van de beroepsordes.

In de vroege 20e eeuw ontstonden er bovendien tal van vakbonden voor loontrekkende werknemers, waar zich echter weinig bedienden (en dus functies waar intellectuele en technische vaardigheden voor nodig zijn) bij aansloten.

Bedienden zijn doorgaans trouwer aan de directie van een onderneming en deelden slechts in een beperkt aantal gevallen en specifieke historische omstandigheden (bijvoorbeeld in de naoorlogse jaren in Duitsland) mee in de strijd van de arbeiders. In die tijd ontstonden ook termen als *brain workers, Kopfarbeiter* of *Geistarbeiter*, de voorlopers van de term 'kenniswerker' die vandaag wordt gebruikt.

De sociologische sector, meer bepaald in Duitsland, werd zich stilaan bewust van het bestaan van freelancers, die door de vakbonden niet en door de beroepsverenigingen of ordes slecht vertegenwoordigd werden.

Sociologen als Werner Sombart, Theodor Geiger, Emil Lederer, Hans Speier en Götz Briefs analyseerden het fenomeen freelance werk en de vertegenwoordigingsvormen ervan.

Zeer interessant is dat ze de ontwikkeling van freelance werk interpreteerden als een symptoom van de crisis bij de middenklasse. Ze begrepen dat de concepten bourgeoisie en proletariaat de sociale fragmentatie niet konden verklaren die na de Eerste Wereldoorlog de kop opstak als gevolg van de technologische en organisatorische veranderingen van het taylorisme en het fordisme. Ook vandaag nog, wanneer we de ontwikkeling van de freelance-beweging van naderbij bekijken, moeten we onderkennen dat ze verband houdt met de crisis van de middenklasse.

Rest ons nog een woordje uitleg over de andere categorieën van freelancers, boeren en handelaars in het bijzonder. De kleine landbouwers die met hun familie een veld bewerken, werden ook beschouwd als ambachtslieden, die met uitsterven bedreigd waren omdat ze door de industrialisering van de landbouw als dagloners en landbouwarbeiders aan de slag zouden moeten. Alleen waren ze te belangrijk voor de maatschappij om hun verzoek te negeren en hen niet in het systeem van de sociale zekerheid op te nemen. De kleine handelaars die na het ontstaan van de grote winkels en verbruikscoöperaties ook beschouwd werden als een pre-kapitalistisch overblijfsel, werden ook geïntegreerd in het systeem voor sociale zekerheid, maar dan in mindere mate dan de loontrekkenden. In elk geval heeft geen van beide geleid tot het ontstaan van een vorm van vertegenwoordiging van freelance werk. We zouden immers kunnen zeggen dat de huidige freelance-bewegingen een volledig nieuw fenomeen zonder voorgaande zijn. Ze vertegenwoordigen vooral een nieuw type kenniswerkers en zelfstandigen uit het digitale tijdperk. In tweede instantie brengen ze geen loontrekkenden samen, het zijn enkel organisaties van freelancers. Bovendien vertegenwoordigen ze niet één enkel beroep, maar verschillende intellectuele, technische en creatieve beroepen, zowel in dienst van ondernemingen als van

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie - PVCB Smart.

personen. En ten slotte zijn het verenigingen die niet alleen optreden als vakbond, maar ook als belangengroep.

HET FREELANCE WERK VAN DE TWEEDE GENERATIE

In de laatste decennia van de 20e eeuw ontstond een volledig nieuwe situatie, met de opkomst en ontwikkeling van een nieuw type freelance werk als gevolg van de diepgaande wijzigingen:

— a) in de organisatie van werk,
— b) in de technologie,
— c) in de manier van leven.

Op het vlak van de organisatie van werk zetten dienstverlenende en productiebedrijven intens in op flexibiliteit en de snelle reactie op de marktvraag, om wendbaarder en veerkrachtiger te worden. Om dat resultaat te bereiken, begonnen ze met de decentralisatie en uitbesteding van productie- en commerciële functies, om zich op hun *core business* te kunnen concentreren. Dankzij die outsourcing konden veel taken die vroeger binnen bedrijven werden uitgevoerd, buiten de onderneming worden uitbesteed. Vooral in Italië staken zo niet alleen kleine outsourcingbedrijven de kop op, maar ook tal van ambachtslui (voor handenarbeid) en zelfstandige professionals (voor intellectueel werk). In de jaren 90 verliep de globale economische ontwikkeling wat moeizamer en veranderde de concurrentie door de globalisering en door de ontwikkeling van China en de opkomende landen. Tal van ondernemingen moesten dan ook systematisch inkrimpen, wat leidde tot het ontslag van honderdduizenden ervaren werkkrachten. Een deel van hen kon overleven door zelfstandige te worden.

De grootste verandering kwam er echter met de ontwikkeling van de informatica. Vanaf het einde van de jaren 50 kwamen er computers op de markt, maar de bal ging pas echt aan het rollen met de personal computer en het ontstaan van het internet. Mensen konden zich een machine aanschaffen waarmee ze makkelijk en vrijwel kosteloos activiteiten konden uitvoeren die voorheen enkel aan ondernemende organisaties voorbehouden waren. Dankzij het wereldwijde web was het mogelijk om verbonden te blijven met databanken, instellingen en commerciële partners, en zich toegang te verschaffen tot een wereldmarkt zonder tussenpersonen, de basis te leggen voor een individuele zaak, een activiteit die een bestaansmiddel kon worden. Freelancers konden hun werk op een eenvoudigere, efficiëntere en goedkopere manier uitvoeren. Er waren zeer weinig obstakels bij de start, de kost van informatie werd teruggeschroefd tot nul, het was mogelijk om met een beperkte kapitaalinvestering toch als zelfstandige aan de slag te gaan. Er ontstonden veel 'nieuwe' beroepen en niet alleen in de informatica (analisten, programmeurs, webdesigners enz.). Andere beroepen die al lang bestonden, ondergingen dan weer een complete transformatie. Denk maar aan de introductie van digitale technieken op het vlak van geluid en beeld.

De derde impuls voor verandering was de komst van een nieuwe manier van leven. Het aantal alleenstaanden steeg, vrouwen met kinderen vonden als zelfstandige een mogelijke oplossing voor hun dubbele rol, de mobiliteit kreeg een boost dankzij de lagere kosten voor openbaar vervoer, in het bijzonder in de luchtvaart, mensen gingen meer aan het sporten en besteedden meer aandacht aan welzijn en lichaamsverzorging, het toerisme en de horeca, de vrijetijdssector en de media groeiden en konden honderdduizenden personen tewerkstellen die eerder in

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

de productiesectoren aan de slag waren, terwijl binnen die sectoren ook 'nieuwe' beroepen ontstonden. De crisis bij de overheidsdiensten, die getroffen werden door een groeiend gebrek aan middelen, leidde tot de privatisering van bepaalde diensten, die geleverd konden worden door freelancers (kinderopvang, bijvoorbeeld). Freelance werk was niet alleen een eenvoudigere, meer populaire keuze geworden, maar ook een noodzaak, vooral in de hoogontwikkelde kapitalistische landen. Op een zeker moment waren sommige zelfstandige activiteiten zelfs behoorlijk winstgevend. Bepaalde beroepen in de consultancy of de informaticasector konden immers inkomsten genereren die overeenstemden met het topmanagement van ondernemingen in de jaren 80 en het begin van de jaren 90. Vanaf midden jaren 90 zagen we een stijgende polarisatie tussen een kleine groep professionals met een erg hoog inkomen en een grote groep freelancers die evenveel verdienden als laagopgeleide werknemers.

Door de crisis van 2008 zagen freelancers hun inkomsten pas echt afbrokkelen. Die hele nieuwe generatie moest zich met weinig of geen sociale bescherming op de markt wagen, met het vooruitzicht op amper of helemaal geen pensioen. Ze had vooral te lijden onder een gebrek aan zichtbaarheid. Politieke partijen vroegen om electorale steun aan loontrekkenden, gepensioneerden en handelaars, maar de freelancers lieten ze links liggen. Zelfs de staat vergat hen. De eerste statistieken over freelancers worden pas sinds een tiental jaar – na de crisis dus – verzameld. Sterker nog, freelancers werden zelfs niet in de statistieken van het werk opgenomen, hoewel ze wel als ondernemingen beschouwd worden. De belangrijkste motivatie voor de oprichting van verenigingen voor freelancers was dus om uit de schaduw te treden, zichtbaarheid te verwerven, een identiteit te hebben, en een antwoord te kunnen bieden op de vraag "wie zijn wij?".

DE GROOTSTE VERSCHILLEN TUSSEN DE WERKOMSTANDIGHEDEN VAN LOONTREKKENDEN EN VAN ZELFSTANDIGEN

Het is nu duidelijk over welk type freelance werk we het hebben: het werk dat wordt uitgeoefend door zelfstandige professionals uit het digitale tijdperk die diensten aanbieden aan ondernemingen en aan personen. We moeten ons dus concentreren op het belangrijke verschil tussen de manier van werken van loontrekkenden enerzijds en zelfstandigen anderzijds.

RUIMTE

Een eerste aanzienlijk verschil heeft betrekking op de ruimte. Behalve in het geval van telewerk verdelen loontrekkende werknemers hun leven tussen twee omgevingen die gescheiden zijn qua functie: de familiale omgeving waar hun privéleven zich afspeelt en de werkomgeving met de collega's. Ze staan 's ochtends op, verlaten hun huis en gaan naar het werk. Het werkritme van loontrekkenden heeft ook het ritme van de stad en de uren van het openbaar vervoer bepaald. Zelfstandigen daarentegen werken heel vaak thuis, waardoor de

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

dagelijkse privéruimte en hun werkruimte in elkaar overvloeien. Sociologen beschrijven dat fenomeen wel eens als 'domesticatie'. Veel professionals beschikken ook over een eigen kantoor, vooral wanneer ze een ruimte delen met anderen. Alleen kost een bureauruimte wel iets en zelfstandigen hebben niet altijd de middelen om een dergelijke ruimte te betalen, zeker als ze nog jong en niet lang bezig zijn, en dus nog een stabiel klantenbestand moeten opbouwen.

De 'domesticatie' van zelfstandig werk heeft verschillende gevolgen, bijvoorbeeld op psychologisch vlak. Mensen komen immers in een eenzame situatie terecht en raken afgezonderd, wat er dan weer toe kan leiden dat ze zich individualistisch opstellen. Er zijn ook gendergerelateerde gevolgen aan verbonden, meer bepaald omdat thuiswerkende vrouwen met kinderen hun familiale en professionele verplichtingen beter op elkaar kunnen afstemmen. Uit tal van enquêtes over zelfstandig werk blijkt regelmatig dat vrouwen ervoor *gekozen* hebben om als freelancer te werken, zodat ze hun dubbele functie van huisvrouw en zelfstandige professional beter kunnen vervullen. Uiteraard zou het moeilijker zijn om alleen thuis te werken als het internet niet zou bestaan en het niet mogelijk zou zijn om makkelijk connecties te maken met andere personen of over informatie te beschikken zonder zich te moeten verplaatsen. Zo heeft de virtuele ruimte van het internet (voor zelfstandigen) in zekere zin de plaats ingenomen van de fysieke werkruimte (voor loontrekkenden).

Met het ontstaan van de coworkingruimten is er heel wat veranderd in de ruimtelijke verdeling van zelfstandig werk. Coworkingruimten zijn een reactie op de vraag naar goedkope werkruimten, als dienstverlening aan personen die zich geen bureauruimte kunnen veroorloven, thuis geen aparte ruimte hebben waar ze rustig kunnen werken en misschien zelf geen wifiverbinding hebben. Bovendien zijn het stilaan plekken geworden waar mensen, en vooral zelfstandigen, zich deel voelen van een gemeenschap en uit de eerste hand kennis of informatie over technologische innovaties en kansen op de arbeidsmarkt kunnen uitwisselen. Coworkingruimten hebben veel betekend voor de ontwikkeling van de freelance-beweging. De grootste moeilijkheden voor de vorming van die bewegingen zijn te wijten aan: a) de individualistische ingesteldheid van freelancers en b) de verspreiding van freelancers op het grondgebied. Voor belangengroepen of vakbonden is het makkelijk om mensen bijeen te brengen. Iemand die freelancers wil samenbrengen, heeft het veel moeilijker. Coworkingruimten zijn ontmoetingsplekken waar freelancers makkelijk met elkaar in contact gebracht kunnen worden. Door dergelijke ruimten te bezoeken, overstijgen ze stilaan hun individualistische houding en zetten ze meer in op solidariteit en uitwisseling.

TIJD

Een tweede groot verschil tussen loontrekkend en zelfstandig werk heeft te maken met tijd. Loontrekkenden hebben een bepaalde werktijd en verdienen vaak een uurloon. De tijdseenheid houdt dus nauw verband met het loon. Zelfstandigen hebben geen tijdslimiet voor hun werk. Ze kunnen hun werk organiseren volgens een uurrooster naar keuze, terwijl loontrekkende werknemers zich moeten houden aan een uurrooster dat door hun baas bepaald is. Het probleem van de arbeidstijd is heel

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

dubbelzinnig voor freelancers. Ze kunnen immers beginnen en stoppen met werken wanneer ze willen, wat veel vrijheid biedt.

Alleen is die vrijheid puur theoretisch: freelancers willen koste wat het kost hun werk zo snel mogelijk afleveren, omdat ze niet op voorhand weten hoeveel tijd ze zullen nodig hebben om het af te maken. Ze kunnen dan ook niet exact de tijd berekenen die ze nodig hebben om een dienst te leveren in verhouding tot het loon dat hen werd aangeboden of dat ze zelf vragen.

Bovendien zijn opdrachtgevers meestal minder onbuigzaam over de prijs dan over de leveringstermijn. De verhouding tussen loon en tijd is dus een van de risicofactoren waarmee freelancers rekening moeten houden.

VORM VAN BEZOLDIGING

Het derde grote verschil heeft betrekking op de vorm van de bezoldiging. Zowel in de klassieke economische als in de marxistische literatuur wordt het loon beschouwd als een bestaansmiddel, een voorschot dat degene die werk aanbiedt aan de werknemer betaalt zodat die kan overleven en voor hem kan werken. Daarom wordt het loon maandelijks overgeschreven. In de jaren 50 werd het loon van arbeiders wekelijks of tweewekelijks betaald. Freelancers worden vergoed na afloop van hun prestatie. Tijdens de hele duur van die prestatie moeten ze dus voorzien in hun levensonderhoud en opdraaien voor de kosten in verband met hun werk (verplaatsingen, aankoop van informaticamateriaal, telecommunicatie enz.). Zo wordt het loon van freelancers volledig losgekoppeld van het levensonderhoud.

De vorm van hun loon, het document waarmee ze vragen om betaald te worden, is de factuur, die zowel een betaalaanvraag is als een fiscaal document. Volgens de Europese regelgeving zijn de belastingtarieven die van toepassing zijn voor elke commerciële transactie immers van toepassing op het bedrag van de betaling, beter bekend als de 'belasting op de toegevoegde waarde'.

Op de factuur staat de datum waarop de betaling moet gebeuren. Hier ontstaan sommige van de meest kritieke situaties voor freelancers vandaag, en meer algemeen voor de leefbaarheid van het werk van zelfstandigen. De betalingstermijn bedraagt immers 30, 60 of 90 dagen na datum van de factuur, terwijl die termijn theoretisch gezien vanaf de aflevering van het werk zou moeten starten.

Alleen zijn de betalingstermijnen sinds de crisis van 2008 almaar langer geworden en zijn er zelfs opdrachtgevers die hun facturen helemaal niet betalen. In Italië is het zo erg dat de overheid na jaren wanbetaling moest bijpassen. Bovendien moeten freelancers intussen wel de belasting op de toegevoegde waarde betalen. Ze betalen dus eigenlijk een belasting op een inkomen dat ze nog niet eens ontvangen hebben. Het probleem geldt zowel voor zeer kleine ondernemingen als voor kleine en soms middelgrote ondernemingen, en is een van de meest voorkomende oorzaken van faillissementen. Voor freelancers kan dat betekenen dat ze moeten beknibbelen op eten, aangezien bij al het voorgaande nog de kosten (en stress) van eventuele schuldvorderingen komen. In elk geval blijft het verschil tussen een loon en een factuur groot, ook al worden sommige facturen wel snel betaald.

Het loon is een netto geldsom, de factuur is de betaling van een bruto geldsom. Dat heeft een grote psychologische impact op freelancers, omdat het voor hen heel moeilijk is te weten

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

hoeveel hun beschikbare inkomen werkelijk bedraagt.

In een land als Italië, waar de fiscale last op het werk heel hoog is, bedraagt het inkomen van een zelfstandige ongeveer 50 % van het factuurbedrag. Als een opdrachtgever mij € 1.000 betaalt, weet ik dus dat ik € 500 zal moeten afdragen aan de staat en dat ik € 500 overhoud. Voor jonge freelancers is het niet makkelijk om zo aan het idee van hun eigen inkomen te moeten wennen.

KLANTENRELATIES

Een vierde groot verschil tussen loontrekkenden en freelancers zit in de intensiteit van de klantenrelaties. Maar wat betekent dat? Om klantenrelaties te kunnen opbouwen, moet je aan prospectie doen: op zoek gaan naar potentiële klanten en relaties uitbouwen met hen en met alle elementen die gepaard kunnen gaan met de uitwerking van een product of dienst.

Loontrekkend werk wordt uitgeoefend in een complexe organisatie, die beschikt over een groot deel van de componenten die nodig zijn voor de uitwerking van een product. Een onderneming of overheidsadministratie zijn organismen die gestoeld zijn op de geïntegreerde samenwerking tussen functies en diverse personen. De interne communicatie van een onderneming of van een overheidsadministratie is ook onderworpen aan strenge normen en wordt niet overgelaten aan de fantasie van een individu. De communicatie wordt immers, net als de organisatie, door het hiërarchische principe beheerst.

Zelfs bij de nieuwste managementpogingen die erop gericht zijn hiërarchische structuren te overstijgen, blijft de idee bestaan dat een fabriek een zelfvoorzienende faciliteit is die alle antwoorden kan bieden die nodig zijn voor de realisatie van een product, zowel met eigen middelen als met de nodige middelen om bij derden een onderdeel of dienst te verwerven. Het is vooral in haar betrekkingen met onderaannemers dat de fabriek haar grootste dicterende kracht gebruikt, door hen extreem gedetailleerde en dwingende procedures op te leggen waar ze niet onderuit kunnen.

Freelancers moeten hun problemen alleen oplossen en zelf hun database samenstellen. Bovendien moeten ze in hun eentje aan de vraag van hun markt voldoen. Naïef als ze zijn denken ze in het begin klanten te kunnen aantrekken op dezelfde manier als kandidaat-loontrekkenden die hun veelzijdig cv versturen. Alleen beseffen ze daarna algauw dat ze eerst moeten deel uitmaken van bepaalde netwerken om toegang te krijgen tot een marktsegment, potentiële concurrenten te kennen enzovoort. Hun werkelijke concurrenten zijn doorgaans niet andere freelancers, maar grote ondernemingen die dezelfde diensten met standaardoplossingen bieden. Ze kunnen dus concurreren met een innoverend dienstenaanbod op maat, hoewel die personalisatie meer steunt op de capaciteit van freelancers om een 'persoonlijke' vertrouwensrelatie te hebben met de klant dan op het product op zich.

Uit studies over freelance werk blijkt dat freelancers ongeveer evenveel tijd besteden aan klantenrelaties als aan de realisatie van een product. Alleen vormt die prospectie ook een grijze zone in de activiteit van freelancers, omdat het niet als werk wordt erkend en dus ook niet wordt betaald.

Daarom hangt het succes van een freelance-carrière vaak af van het vermogen om netwerken te creëren of er deel van uit te maken en dus sociale, menselijke en

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

professionele relaties aan te knopen. In dat opzicht blijkt ook duidelijk hoe moeilijk het voor freelancers zou zijn als het internet niet bestond. En zo wordt nog maar eens de nauwe band bewezen tussen freelance werk en de digitale technologie.

COMPETENTIES ONDERHOUDEN

Voor een freelancer in de professionele dienstverlening is een van de meest complexe problemen het beheer en onderhoud van diens competenties. Nog meer dan het verschil tussen loontrekkend en freelance werk telt hier het verschil tussen gereglementeerde beroepen die erkend zijn door de staat en niet-gereglementeerde beroepen.

Door het feit dat iemand geen specifieke opleiding moet volgen (een arts moet een diploma Geneeskunde hebben, maar een consultant mag zijn beroep uitoefenen met eender welk en zelfs zonder diploma), kunnen freelancers een schat aan kennis opdoen met het oog op diverse competenties, waardoor ze dan weer flexibeler zijn op de arbeidsmarkt. Eigenlijk 'bedenken' freelancers voor zichzelf een beroep om het dan beetje bij beetje aan te passen aan de marktsituatie of de mogelijkheden die zich voordoen. In sommige gevallen hebben ze een certificaat van hun competenties nodig, zeker als ze internationaal actief zijn. Er zijn organismen die, tegen betaling, certificaten afleveren voor de kennis van freelancers. Over het algemeen is de kennis van freelancers een combinatie van formele kennis (dankzij studies) en informele kennis. Zelfstandigen moeten een groot deel van hun inkomen investeren in professionele bijscholing, zonder steun van de overheid. De freelance-beweging dringt er dan ook op aan dat freelancers aanspraak kunnen maken op de Europese fondsen voor de opleiding van loontrekkenden. Net als bij de betalingstermijnen is de situatie sinds de crisis van 2008 echt dramatisch op het vlak van het beheer en de waarde van de competenties. De markt lijkt altijd meer voorrang te geven aan de prijs dan aan de kwaliteit van een dienst, en competenties worden continu ondergewaardeerd. Dat is vooral zo bij openbare aanbestedingen waar professionals zelf of als lid van een tijdelijke vereniging aan deelnemen, en die te vaak gewonnen worden door de partijen die de grootste korting toekennen op de basisprijs. Zelfstandigen die een niet-gereglementeerd beroep uitoefenen, hebben echter geen wettelijk bepaalde minimumprijzen en de gereglementeerde beroepen hebben er gehad, maar de Europese Unie heeft ze uitgebannen omdat ze het principe op vrije concurrentie schonden. Zo is er een vicieuze cirkel ontstaan: zelfstandigen moeten tijd en geld investeren in hun professionele bijscholing om hun competenties bij te schaven en dus krachtdadiger te worden op de markt. Alleen richt de vraag van de markt zich altijd op het meest voordelige aanbod en minder op kwaliteit en ervaring.

ONDERHANDELING

Nog een groot verschil tussen de positie van loontrekkenden en freelancers heeft betrekking op de sociale strijd. Met het oog op de organisatie van de vertegenwoordiging en de mogelijkheid om over diverse arbeidsvoorwaarden te onderhandelen, is dit zelfs een heel belangrijk verschil. Het voorkeurswapen van de vakbonden is een staking. Als ze met de nodige vaardigheid worden georganiseerd, kunnen stakingen zo doeltreffend en beangstigend zijn dat werkgeversorganisaties wel

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

eens een beroep moeten doen op het leger of de arm der wet om ze te ontbinden. Het stakingsrecht is een van de basiskenmerken van een democratie. Alle dictaturen hebben het afgeschaft. De kapitalistische landen hebben geprobeerd het stakingsrecht te reglementeren en dus de blokkeringsmacht ervan te beperken, maar zijn er nooit in geslaagd om het ontwrichtende vermogen weg te nemen. Freelancers kunnen niet staken omdat ze alleen zijn zonder ondergeschikte relatie ten opzichte van hun opdrachtgever, aangezien ze geen arbeidsovereenkomst, maar een handelsovereenkomst hebben. Ze voeren geen werk uit, ze verkopen een product of een dienst. Ze hebben geen werkgever, maar een klant.

Het verband op het vlak van economische afhankelijkheid is echter niet anders dan dat van werknemers. Juristen die ijveren voor de integratie van freelancers in het recht op arbeid in loondienst gebruiken zelfs de uitdrukking "economisch afhankelijke zelfstandige", maar dat is eigenlijk een tautologie. Elke prestatie voor rekening van derden hangt af van bedragen die worden overgeschreven door de klant/opdrachtgever als betaling van een product/dienst. Alleen wordt gezegd dat de baas van de freelancer hij zelf is. Dezelfde persoon is dus dienstverlener én baas. Aangezien ze zich niet op een staking kunnen beroepen, hebben freelancers weinig of zelfs geen marge om te onderhandelen. Hun acties nemen dan ook eerder de vorm aan van lobbywerk of protest, maar zelfs dan kunnen ze de tegenpartij geen materiële schade toebrengen, behalve eventueel door overlast te creëren (mailverkeer onderbreken, blijven tweeten of andere IT-problemen veroorzaken). Van alle mogelijke verschillen tussen de positie van loontrekkenden en zelfstandigen ligt dit misschien het meest voor de hand. Het is dan ook begrijpelijk dat de freelance-beweging voor haar leden organisatorische oplossingen moest vinden die in de traditionele vakbondsmodellen niet bestonden. Haar intrinsieke zwakte ten slotte is evident: het enige sterke punt is de spectaculaire wijze waarop de politiek vandaag geconfronteerd wordt doordat de sociale strijd zich afspeelt in de media, de communicatie, op de sociale netwerken, op het internet.

Loontrekkenden die staken, hebben dat allemaal niet nodig om gehoord te worden. Het feit dat ze de productie stilleggen is genoeg en hun baas moet vroeg of laat wel overgaan tot onderhandelingen om een langere staking en dus nog meer economische schade te voorkomen. Veel verslaggevers klagen de opkomst van de spektakelpolitiek aan als symptoom van de degraderende kwaliteit van het openbaar bestuur. Alleen is dat voor freelancers nog de enige mogelijkheid om hun stem elders dan op de sociale netwerken te laten horen.

Het loontrekkend en het freelance werk onderscheiden zich nog door andere aspecten van elkaar, maar omdat deze zes aspecten de grootste invloed hebben op de modaliteiten van de organisatie van de beweging, houden we het daarbij.

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

ORGANISATIEVORMEN EN ERVARINGEN VAN ZELFSTANDIGEN IN EUROPA EN DE VERENIGDE STATEN (1995-2015)

In dit hoofdstuk worden twee[5] verenigingen in de Verenigde Staten en Italië onder de loep genomen die tonen hoe freelancers zich kunnen organiseren om voor hun rechten op te komen.

Tot hiertoe bekeken we waarom de freelancers van de tweede generatie steeds meer op de bres gaan staan: omdat ze zichtbaarheid willen verwerven als persoon in de bedrijfswereld en de wereld van het loontrekkend werk, omwille van het gebrek aan verzekeringsdekking bij ziekte of een ongeval, omdat ze zich zorgen maken over het moment dat ze te oud worden om nog te blijven werken, omwille van de grote wanverhouding in de relaties met opdrachtgevers, omdat er weinig of geen juridische bescherming is in geval van professionele conflicten, omdat ze geen toegang hebben tot overheidssteun voor opleidingen en zich verzetten tegen een buitensporige fiscale druk, omdat ze uit het professionele isolement willen geraken, of gewoon ook omdat hun inkomsten na de crisis van 2008 zo sterk terugvielen.

Sinds het begin van de 20e eeuw bestonden er twee organisatiemodellen: *de beroepsvereniging* (die werknemers en zelfstandigen vertegenwoordigt die hetzelfde beroep uitoefenen) en *de beroepsorde*, voor de door de staat erkende vrije beroepen. Alleen volstonden die twee modellen niet voor de freelancers van de tweede generatie. Zij hadden een organisatie nodig die enkel uit freelancers bestond, maar alle beroepen behelsde, in het bijzonder de 'nieuwe beroepen'. Ze konden van de staat niet hetzelfde statuut verwerven als de vrije beroepen. Een derde mogelijkheid zou geweest zijn dat ze zich konden inschrijven in een vakbond voor werknemers, maar het is pas sinds enkele jaren dat een vakbond af en toe eens interesse toont voor freelancers, die meer interesse hebben in het werk dat we atypisch noemen.

Hier hoort wel een kanttekening. We beschouwen freelance werk vaak als een speciaal geval in de wereld van het tijdelijk werk. Alleen is dat onjuist en misleidend. Tijdelijke werkkrachten willen net stabiel loontrekkend werk vinden; ze mikken dan ook vooral op een stabielere functie, zeker als ze voor de overheid werken. Freelancers zijn zich ervan bewust dat ze vaak op tijdelijke basis zullen moeten werken: zodra een project is afgerond, kan het immers zijn dat ze voor een bepaalde tijd geen werk meer hebben; ze weten best dat hun werk nu eenmaal van tijdelijke aard is en aanvaarden die voorwaarde als intrinsiek aan hun bestaan als freelancer. Ze leggen er zich als het ware bij neer dat ze zich in een onzekere werksituatie bevinden en zijn niet van plan die situatie te veranderen, hoe zwaar die keuze ook is. Want er zijn ook voordelen aan verbonden. Zo kunnen ze bijvoorbeeld zelf bepalen wanneer ze werken. Het is een andere mentaliteit. Zelfstandig werk mag ook niet gelijkgesteld of verward

5 De originele versie bespreekt drie verenigingen, maar de derde vereniging – de *European Forum of Independent Professionals (EFIP)* – is niet meer actief. Daarom hebben we ervoor gekozen om dat hoofdstuk niet te vertalen.

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie - PVCB Smart.

worden met werk *on demand*[6]. Freelancers creëren zelf hun eigen markt, selecteren een commerciële niche om in te werken enz. Ze hebben een actieve verstandhouding met de markten en hun klanten. Werkers *on demand* daarentegen hebben een passieve houding en wachten tot iemand hen contacteert. Hun markt beperkt zich dan ook tot de onderneming of het bureau dat hen aanwerft.

Freelancers kunnen een beroep doen op tussenpersonen of een uitzendbureau, maar ze hebben een specifiek en origineel beroepsprofiel, het is niet door het bureau opgesteld. Bovendien worden hun tarieven niet bepaald door het bureau, dat enkel een percentage wil afnemen van het inkomen dat met de voorgestelde dienst overeenstemt. Het bureau kan freelancers eventueel wel "adviseren" over de vergoeding die ze aan hun klant kunnen vragen, maar voorts neemt het daar geen beslissing over.

DE FREELANCE UNION IN DE VERENIGDE STATEN

Ik geef maar drie voorbeelden[7] van verenigingen voor freelancers, al zijn ze niet van de minste, omdat ik er rechtstreeks ervaring mee heb. Ik zal slechts heel kort verwijzen naar andere ervaringen.

De eerste is de Amerikaanse ervaring. Dat is in mijn ogen de belangrijkste die als model zou moeten dienen voor alle toekomstige ervaringen.

Sara Horowitz, een advocate gespecialiseerd in het arbeidsrecht, die zich bewust is van de diepgaande verandering van de manier waarop mensen werken, startte in 1995 met een internetblog 'Working today'. Haar doel: aandacht schenken aan de verhalen van mannen en vrouwen die ervaring hadden met de nieuwe realiteit op het vlak van werk. Het is een realiteit die vaak verscholen blijft, omdat het archetype van het traditionele loontrekkend werk of onzeker werk nog altijd de overhand heeft in het collectieve geheugen, in de media en in academisch onderzoek.

Heel wat mensen die – geheel onterecht – genegeerd worden door de instellingen en de media, vinden in de blog een platform om hun onderdrukte gevoel in woorden om te zetten. Een ding komt naar voor in hun discours: meer nog dan dat ze willen duidelijk maken met welke problemen freelancers te maken krijgen, zijn ze vooral op zoek naar erkenning en

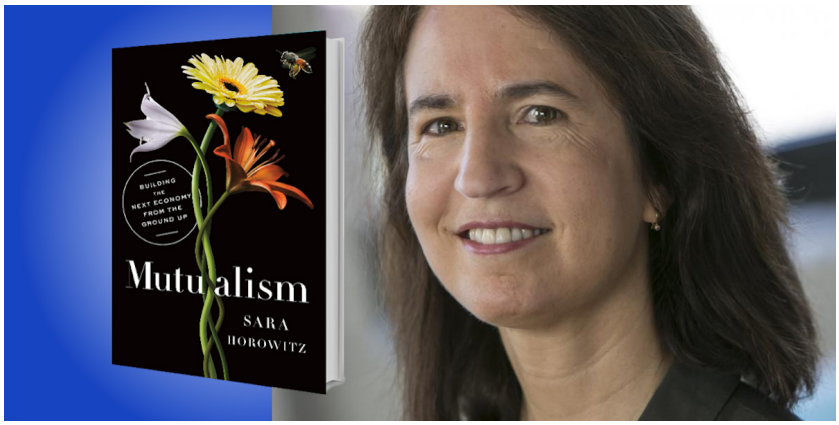

Sara Horowitz met haar laatste boek:
Mutualism: Building the Next Economy from the Ground Up, 2021.

6 Noot van de vertaler: In Italië zegt men «su chiamata» of op afroep, uitsluitend gekoppeld aan de vraag (van de werkgever). Het gaat wel degelijk over een vorm van interimwerk.

7 Zie voetnoot 5

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

bescherming. Het is gebleken dat die werkers het risico lopen op een rechteloze situatie zonder schriftelijke contracten, of kort gezegd zonder regels.

Daarom lanceert Sara Horowitz enkele jaren later het idee om een freelancersvakbond op te richten die volledig zou losstaan van de bestaande vakbonden voor werknemers. De keuze om voor haar organisatie een term te gebruiken met een grote symbolische kracht ('Unie' in plaats van 'vereniging') vormde op zich al een breuk met de individualistische ideologie van succesvolle individuen op de arbeidsmarkt, naar eigen zeggen dankzij hun agressiviteit, flexibiliteit en sociale vaardigheden. De term 'Unie' leek te behoren tot het fordistische verleden, dat niet verenigbaar is met de *new economy*. Bovendien herinnert hij aan de socialistische ideologie in een tijdperk dat de neoliberale ideologie de bovenhand heeft.

Als kleindochter van een van de vakbondsleiders van de International Ladies' Garment Workers' Union beroept Sara Horowitz zich samen met haar medewerkers op een vakbondstraditie van de jaren 30. Hun dagelijkse acties zijn immers gekenmerkt door een verschillende stijl en modaliteit, aangepast aan de omstandigheden van de freelancers en niet van die van loontrekkers, met modaliteiten die veel meer weg hebben van het typische lobbywerk dan van vakbondsonderhandelingen. Ze was echter zo succesvol omdat ze niet alleen blijk gaf van een acute zin voor communicatie, maar er ook in slaagde om aanzienlijke middelen te vergaren bij privéstichtingen (van Rockefeller over McArthur en Robert Wood Johnson tot Ford). Daardoor kon ze een *Insurance Company* oprichten, om haar leden op het hele grondgebied van de Verenigde Staten tegen democratische prijzen te kunnen beschermen tegen risico's als ziekte en ongevallen en een bijdrage voor hun medische uitgaven te kunnen bieden.

De FU groeide sterk in de stad New York en werd een prominent aanspreekpunt van de City Council. Bovendien kreeg de Unie ook steeds meer nationale zichtbaarheid, terwijl de goede reputatie van Sara Horowitz ervoor zorgde dat ze verkozen werd als bestuursvoorzitter van de Federal Reserve Bank of New York. Vandaag maakt ze deel uit van de 50 belangrijkste vrouwen in de Verenigde Staten. De Union telt vandaag[8] 250.000 leden.

Het woord dat de rol van de FU het beste uitdrukt, is "constituency"[9]. Door getuigenissen te sprokkelen van geïnteresseerde personen en alle sociale factoren samen te brengen die mogelijk een link hebben (gehad) met het freelance-zijn, is de FU erin geslaagd om een coherent semantisch universum te creëren. Ze is erin geslaagd om de perimeter of de grenzen van de freelance-wereld te bepalen. Een resultaat dat geëvalueerd moet worden, zowel voor de implicaties ervan in de symbolische sfeer als omdat, op deze manier, het zelfstandig werk een plaats begon te vinden in de maatschappij en de

8 De conferentie vond plaats in 2015.

9 Deze term verwijst naar een identiteitsproces waarin een collectief onderwerp zichzelf benoemt en het profiel van zijn identiteit tekent. Zie http://bigthink.com/videos/sara-horowitz-takes-stock-of-the-freelancers-union

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

economie. De politiek kan er dus niet meer om heen.[10]

In dit actieprogramma is één punt heel belangrijk: de strijd van de FU om geschikte statistieken over werk te vergaren. Naast haar kritiek op de criteria die het Bureau of Labor Statistics gebruikt om cijfers te sprokkelen, oefende de FU druk uit op het stadsbestuur van New York, door de State Comptroller[11] ertoe aan te zetten in 2005 uit te zoeken hoeveel van de nieuwe jobs in zijn competentiedomein zelfstandigen waren. Het resultaat was hallucinant – twee derde – en gaf rechtstreeks aanleiding tot verschillende studies door de FU. Uit de studie die door The Economist in zijn eerste nummer[12] van 2015 werd gepubliceerd, bleek dat in de Verenigde Staten op dat moment maar liefst 54 miljoen personen een individuele zelfstandige activiteit ontwikkelden. Dat is één werker op vijf.

De FU telt vier actiepijlers:

— 1) Een **gemeenschap creëren** en mensen samenbrengen (*put freelance together*);

— 2) **Een betere dekking bieden tegen risico's als ziekte en ongevallen**, bijdragen tot lagere medische kosten (door diensten aan te bieden van haar eigen verzekeringsmaatschappij of door overeenkomsten te ondertekenen met dokters, tandartsen …);

— 3) **Fiscale consultaties** en andere diensten aanbieden die verband houden met het leven van een freelancer (welke tarieven toepassen, welke contractuele voorwaarden voorstellen aan opdrachtgevers);

— 4) **Tekortkomingen of laattijdige betalingen beperken.** Dit laatste punt heeft geen aanzienlijke resultaten opgeleverd. Op een gegeven moment had de FU voorgesteld dat de regering van de stad, en dus de overheid, zich burgerlijke partij zou stellen tegen ondernemingen die herhaaldelijk blijk gaven van wangedrag op het vlak van betaling of ze zou dagvaarden. Dat initiatief kreeg echter geen gevolg, omdat ongeveer 30 % van de leden van de FU te kennen hadden gegeven zonder schriftelijk contract en enkel op basis van mondelinge akkoorden te werken.

Een ander belangrijk punt van de 'educatieve' actie van de FU bestaat erin te lobbyen voor het gemeenschappelijk maken van middelen, ofwel als knipoog naar de activiteit van bepaalde figuren uit de Amerikaanse vakbondstraditie, zoals Sydney Hillman, secretaris van de Amalgamated Clothing Workers of America in het interbellum, ofwel door zelfhulppraktijken aan te bevelen. Hillmann was een notoir voorstander van bankinstellingen, sociale huisvesting en ziekenhuizen voor werkers, die gesticht waren met middelen die de vakbond inzamelde om aan de gebruikers diensten te verlenen tegen lagere prijzen dan die van de markt en gericht op de specifieke vereisten van de arbeidersklasse.

10 https://www.freelancersunion.org/

11 De New York State Comptroller is een kabinetschef van de Amerikaanse staat New York en hoofd van het Department of Audit and Control van de staat New York.

12 *The Economist*, 3 januari 2015 http://www.economist.com/news/briefing/21637355-freelance-workers-available-moments-notice-will-reshape-nature-companies-and

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

DE ITALIAANSE ERVARING

Terwijl Sara Horowitz haar project in de VS lanceerde, werd er ook in Italië steeds meer gesproken over freelance werk op basis van de verregaande veranderingen in de beroepswereld door twee verschillende, maar gelijkaardige fenomenen sinds de jaren 70: de reorganisatie van bedrijven tot genetwerkte ondernemingen of tot lokale clusters van ondernemingen (industriële districten), en een brede tendens van de jonge generaties die zich niet kunnen vinden in de hiërarchie in bedrijven, de discipline in fabrieken, de eentonigheid van vast werk en, tezelfdertijd, de belangstelling voor 'alternatieve' manieren van werken en een libertaire levensstijl.

Begin de jaren 80 toonden bepaalde Duitse sociologen belangstelling voor het fenomeen van de *Neue Selbstständige*. In Italië werd in het begin van de jaren 90 een systematisch onderzoek opgezet naar het fenomeen van het 'nieuw' zelfstandig werk met het magazine *Altreragioni*. Intellectuelen als Franco Fortini, Michele Ranchetti, Edoarda Masi, Giovanni Cesareo, Ferruccio Gambino, Giovanna Procacci werkten eraan mee, net als andere ex-medewerkers van het driemaandelijkse magazine *Quaderni Piacentini*, en een bataljon jonge mensen die vervolgens een belangrijke rol zouden spelen in de analyse van de nieuwe vormen van werk, zoals Andrea Fumagalli.

De beslissende ommekeer kwam er echter in 1996-97. Toen kwam volume XXVII, tome I van het *Verdrag voor burger- en commercieel recht* uit met de imposante tekst van arbeidsjurist Adalberto Perulli, getiteld *Il lavoro autonomo. Contratto d'opera e professioni intellettuali (Zelfstandig werk. Arbeidsovereenkomsten en intellectuele beroepen)*, Giuffré Editore, 1996. Een jaar later verscheen bij uitgeverij Feltrinelli een selectie van essays van verschillende auteurs, *Il lavoro autonomo di seconda generazione. Scenari del postfordismo in Italia*, onder leiding van Sergio Bologna en Andrea Fumagalli (*Zelfstandig werk van de tweede generatie. Scenario's van het postfordisme in Italië*). Het laatste werk leidde tot een brede discussie tussen deskundigen uit de beroepswereld, met felle kritiek van sommigen, terwijl anderen zich dan weer bij bepaalde standpunten aansloten. En dan nog ging de discussie vaak de abstracte toer op omdat er geen betrouwbare cijfergegevens waren: volgens de jaarlijkse metingen van het Italiaanse instituut voor de statistiek[13] over de beroepsbevolking zouden er ongeveer zes miljoen zelfstandigen zijn in Italië. In die cijfers is het echter niet mogelijk een onderscheid te maken tussen het traditioneel en het 'nieuw' zelfstandig werk, de talloze niet-gereglementeerde beroepen die er met de komst van het digitale tijdperk in de jaren 80 en 90 bij kwamen. De mensen met de grootste interesse voor die veranderingen zijn de arbeidsjuristen, terwijl sociologen nog veel blijk geven van wantrouwen en vrij terughoudend zijn ten opzichte van de ideeën over de 'tweede generatie' van freelance werk. Bij de 'echte' zelfstandigen die zich in die analyses herkennen, vinden die ideeën echter wel ingang.

De eerste vakbondsbijeenkomsten van zelfstandigen verlopen nog volgens de traditie (in

13 Istituto nazionale di statistica. Zie www.istat.it

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie - PVCB Smart.

de camera del lavoro van Milaan bijvoorbeeld) omwille van de hogere verplichte bijdrage die de leden aan het speciale fonds van de INPS (Institut National de la Prévoyance Sociale) moeten betalen. Het is geen toeval dat de problematiek van het zelfstandig werk in Italië net in de jaren 1996-97 aan de oppervlakte kwam. Toen werd immers het pensioensysteem grondig hervormd en ging men van een 'bestraffend' naar een 'bijdragend' systeem. In de praktijk: wie in het vorige systeem op pensioen ging, kreeg een inkomen dat gelijk(waardig) was aan het laatste ontvangen loon, terwijl men in het nieuwe systeem recht had op een inkomen op basis van de som van alle betaalde bijdragen. Voor zelfstandigen die vaak tijdelijke opdrachten uitvoeren en dus voor bepaalde periodes geen bijdrage kunnen betalen, betekent dit dat ze te weinig reserve hebben opgebouwd voor een fatsoenlijk pensioen. Om echter het hoofd te bieden aan een eventueel gebrek aan fondsen, verhoogde de wetgever gaandeweg het percentage van het inkomen dat zelfstandigen verplicht aan het INPS moeten betalen, van 10 % tot 27 % vandaag, met de dreiging dat er een bepaling van de wet 92/2012 zou worden ingevoerd van de hand van de regering Monti, die een geleidelijke verhoging van de bijdrage tot 33 % beoogt. De strijd tegen verhogingen, waardoor zelfstandigen verplicht zijn een hogere bijdrage te leveren dan loontrekkenden, is een van de stokpaardjes van de Italiaanse Associazione Consulenti Terziari Avanzati (ACTA). Deze vereniging werd opgericht om de zelfstandigen van de tweede generatie te vertegenwoordigen.[14]

Bijeenkomst van ACTA in Milaan

ACTA werd in 2004 in Milaan opgericht door een groep freelancers die voornamelijk voor ondernemingen en instellingen werken, en dus een transparante boekhouding hebben omdat ze regelmatig facturen inclusief btw moeten uitgeven. De vereniging liet zich al opmerken door de vastberadenheid van haar acties en van de manier waarop ze haar eisen bekendmaakte bij instellingen, en regeringen in het bijzonder. ACTA is erin geslaagd om de vinger te leggen op de vele anomalieën die de situatie van zelfstandigen onderscheidt van de situatie van loontrekkers. Bovendien zette ze de onrechtvaardige aspecten van bepaalde door de regering gecreëerde

14 http://www.actainrete.it/

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie - PVCB Smart.

voorzieningen in de schijnwerpers, zoals het feit dat freelancers:

— uitgesloten worden van het actieve en het passieve tewerkstellingsbeleid, dat uitsluitend bestemd is voor standaard en niet-standaard loontrekkers. De Job Act[15] van de regering Renzi is een typisch voorbeeld;
— enkel beschouwd worden als bijdragers waarvan de staat middelen kan verwerven, en niet als deelnemers aan de nationale productie van rijkdom en waarde (niet alleen dankzij hun competenties, maar vooral dankzij hun flexibiliteit en de kost die ze voor ondernemingen betekenen, die lager ligt dan de gemiddelde kost voor loontrekkend werk);
— de belasting op de toegevoegde waarde moeten betalen, nog vóór ze een inkomen hebben gekregen waarop de btw geldt;
— in geval van ziekte of een ongeval een slechtere behandeling krijgen dan loontrekkers;
— erg onzekere vooruitzichten hebben wat hun ouderdomspensioen betreft;
— niet beschikken over voldoende wettelijke middelen om hen toe te laten hun schuldvorderingen te recupereren wanneer een opdrachtgever niet betaalt, of er in ieder geval enkel theoretisch gezien over beschikken, gezien de kost en de traagheid van het Italiaanse gerecht.

Die situatie heeft ertoe geleid dat de actie van ACTA steeds meer gericht is op een, soms harde, confrontatie met de instellingen en verschillende regeringen. De vereniging voerde immers een reeks campagnes die haar populair maakte bij freelancers, bekendheid opleverde bij het grote publiek en waardoor ze aandacht kreeg van de politieke wereld en de partijen. Meer nog, ACTA wordt zelfs regelmatig geraadpleegd over wettelijke maatregelen in verband met werk en de sociale zekerheid, tijdens hoorzittingen van de Italiaanse Kamercommissie en Senaat. Omdat de vereniging enkel nieuws kan verspreiden via haar website en niet over betaald personeel beschikt maar volledig moet vertrouwen op vrijwilligers, heeft ACTA ook geprobeerd om meer zichtbaarheid te krijgen met symbolische en creatieve acties. Zo bezette ze sites, speelde ze theatervoorstellingen, deed ze flashmobs en organiseerde ze publieke evenementen.

De stijl van actievoeren van ACTA en van de Amerikaanse FU komt dus overeen. Haar verwantschap met de trans-Atlantische ervaring leverde de naam *'sister organization'* van de FU op, ook al noemt ACTA zichzelf geen vakbond.

Er staken moeilijkheden de kop op toen de regering Monti twee wetten goedkeurde over de beroepswereld: de wet op de gereglementeerde beroepen in augustus 2012 en de wet op de niet-gereglementeerde beroepen in januari 2013. Voor de niet-gereglementeerde beroepen vormde de erkenning geen concreet voordeel, behalve het recht van toegang tot de fondsen voor opleidingen en om zich in te schrijven in een door het ministerie van Justitie bijgehouden register. De geregistreerde verenigingen mogen de competenties van een professional bevestigen, maar de inschrijving bij een beroepsvereniging is niet verplicht om het beroep uit te oefenen.

Er waren twee types moeilijkheden voor ACTA: de erkende verenigingen waren enkel koepelverenigingen, en dat is ACTA niet; het feit

15 Hervorming van het arbeidsrecht voor meer flexibiliteit, die in december 2014 werd goedgekeurd.

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

dat ze erkend waren, bracht de verenigingen voor niet-gereglementeerde beroepen ertoe om te proberen het model van de beroepsordes te imiteren in plaats van het vakbondsmodel zoals voorgesteld door ACTA en de FU. De gevolgen voor het actieplan spraken voor zich: de verenigingen voor niet-gereglementeerde beroepen interesseerden zich meer voor de problemen qua erkenning, opleiding en ethische codes dan voor de problemen qua fiscaliteit en sociale zekerheid. ACTA liep dus het risico om geïsoleerd te raken.

De moeilijkheden werden overwonnen toen ze de regering Renzi confronteerde over de Job Act en de stijging van de bijdragen aan het fonds INPS. De harde campagne van ACTA leidde uiteindelijk ook tot de betrokkenheid van andere verenigingen, zoals de twee 'koepelorganisaties' *Confprofessioni* en *Colap* (Coordinamento Libere Associazioni Professionali) en de groep *Alta Partecipazione*, binnen de vakbond CGIL: een groep die op het moment van schrijven nog niet het statuut van sectorale vakbond had, maar die opkomt voor bepaalde zelfstandigen en instaat voor de coördinatie van bepaalde spontane initiatieven. Alleen gaat het nog altijd om organisaties die een beroep en niet zozeer freelancers vertegenwoordigen. Een hele reeks beroepsorganisaties heeft zich wel, voor het eerst allemaal samen, achter het devies van ACTA (de stijging van de bijdragen blokkeren) geschaard. Dat was een belangrijke politieke overwinning, die het isolement kon tegengaan waar de vereniging in dreigde verzeild te raken.

Een andere geslaagde campagne van ACTA was de actie ter ondersteuning van de belastingstaking van een van haar leden, die de diagnose borstkanker had gekregen. Met haar actie wilde ze de onrechtvaardige manier aan de kaak stellen waarop een ziekte in aanmerking wordt genomen, meer bepaald met een sociale dekking die tot 61 dagen beperkt is. Als steun voor de campagne werden 70.000 handtekeningen en de nodige fondsen verzameld om eventuele juridische uitgaven te kunnen betalen.

Op het vlak van de sociale voorzieningen, het in aanmerking nemen van ziekten of moederschapsverlof, gunstige belastingregelingen voor jongeren, opleidingen en andere kwesties met betrekking tot de materiële voorwaarden van freelancers, werkte ACTA organische voorstellen uit in verschillende essays die ze aan de parlementaire commissies bezorgde (zie www.actainrete.it). En ook al zijn ze in Italië in de minderheid, het organisatorische model van ACTA zal in de toekomst ongetwijfeld nog sterker worden. Eén feit valt op in dat opzicht: de laatste jaren vinden ook jonge architecten en advocaten hun weg naar ACTA omdat ze in de door de staat erkende beroepsordes niet meer de begeleiding vinden die ze nodig hebben en omdat ze er vaak niet in slagen om de hoge bijdragen te betalen die door de ziekenfondsen van hun orde gevraagd worden. Het zwakke punt van ACTA en van bijna alle andere Italiaanse verenigingen is dat ze nog niet in staat zijn hun leden diensten aan te bieden met directe economische gevolgen.

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

CONCLUSIE

De freelance-beweging heeft zich sinds midden de jaren 90 geleidelijk aan ontwikkeld, maar in het begin van de jaren 2010 krijgt ze een echte boost. Ze moet een bekende beweging worden binnen de Europese sociale dialoog.

Haar aanwezigheid en steeds grotere zichtbaarheid kan een impact hebben op het socialezekerheidsbeleid in de verschillende Europese landen. Politieke partijen beschouwen zelfstandigen stilaan als een interessante verkiezingsbasis.

Het organisatorische model dat de bovenhand zal blijven nemen, situeert zich ergens tussen de beroepsvereniging en de vereniging voor freelancers. In het eerste geval brengt het beroep mensen samen, of het nu als loontrekkend of als zelfstandig werk wordt uitgeoefend. In het tweede geval schuilt de betrokkenheid in de sociale, fiscale en juridische situatie van de freelancer. De grootste moeilijkheden zullen wellicht te wijten zijn aan het controversiële juridische profiel van de freelancer: is hij een 'werker' of een onderneming? Wat de integratie van freelancers in de sociale zekerheid betreft, zal het nodig zijn een oplossing te vinden voor het probleem van 'echt' en 'vals' freelance werk dat een ondergeschikte arbeidsrelatie verhult. Op welke criteria kunnen we ons baseren om het ene van het andere te onderscheiden? Hetzelfde geldt voor de economisch afhankelijke zelfstandigen: volgens welke parameters kunnen we hun economische afhankelijkheid vaststellen? Die problemen van juridische omkadering zouden het integratieproces van zelfstandigen in de sociale zekerheid en in het arbeidsrecht kunnen vertragen, en waarschijnlijk zal elk land op zijn eigen manier te werk gaan.

Het zou echter ronduit verkeerd zijn om te zeggen dat de problemen van zelfstandigen anders zijn dan de problemen van de andere actoren in de *new economy* van het digitale tijdperk.

Het onderwerp dat werkelijk centraal staat is dat van de *new workforce*, de werkkracht van de toekomst. Het maakt niet uit of we het bekijken vanuit een sociologisch, politiek, juridisch, cultureel of antropologisch oogpunt … het zal steeds belangrijker worden.

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie – PVCB Smart.

BRONNEN

Aangezien het onderwerp nog vrij nieuw is, zijn de websites van de verschillende verenigingen de beste manier om hier meer over te leren.

Voor de Verenigde Staten: www.freelancersunion.org

De Europese Commissie toont ook steeds meer interesse voor de kwestie, zoals blijkt uit het rapport "New forms of employment" van Eurofound (www.eurofound.europa.eu) en het eindrapport van het programma TRADE (*Trabajadores autonomos economicamente dependientes*) uit 2014 www.infoautonomos.com

Tot vandaag werd de meest complete Europese studie geleid door Patricia Leighton: *Future Working: The Rise of Europe's Independent Professionals* (*I-Pros*), Professional Contractors Group Ltd., november 2013 (https://static.nzz.ch/files/6/8/0/Future_Working_Full_Report-2+final+subir+web_1.18703680.pdf)

Ook interessant is het hoofdstuk "Self-employment and generational inequality" in de publicatie *Inclusive growth in Europe*, onder leiding van K. Wennberg en G. Ehrling, 2014, pp. 67-83.

Stéphane Rapelli waagde dan weer een poging tot statistische evaluatie van het fenomeen op basis van Eurostat-gegevens, in *European I-Pros: A Study*, PCG, 2012 (http://crse.co.uk/sites/default/files/European%20I-Pros%20A%20Study_0.pdf).

In Italië heeft ACTA geprobeerd om de ISTAT-gegevens uit te werken http://www.actainrete.it/2014/11/lavoro-autonomo-professionale-diamo-i-numeri

De resultaten waren vrij verrassend: zelfstandigen vertegenwoordigen op dat moment drie vierde van de Italiaanse arbeidsmarkt, met 5,7 % freelancers en 19 % andere zelfstandigen. Sinds 2004 daalde het aandeel niet-zelfstandigen gestaag, terwijl het aandeel zelfstandigen bleef groeien tot 2007, om dan tijdens de crisisjaren weer om te buigen. Het enige aandeel dat sinds 2009 groeide, is dat van de zelfstandige beroepen, met een toename van het aantal vrouwen van 26,8 % in 2004 tot 31,8 % in 2013.

Sara Horowitz, *Mutualism: Building the Next Economy from the Ground Up*, New York, Penguin Random House, 2021.

Gepubliceerd onder Creative Commons-licentie - PVCB Smart.